

VILÁGPOLITIKAI TENDENCIÁK 2011

Az Amerikai Egyesült Államok – mint a világ gazdaságilag és katonailag legerősebb hatalma – hamarosan leküzdí a jelenlegi válságot és továbbra is vezető hatalom marad. Európában a főbb tennivalókat továbbra is a demográfiai helyzet, a migráció kezelése és az összeurópai intézmények kialakítása jelenti. A szovjet utódállamok etnikai feszültségekkel és demográfiai hanyatlással, továbbá az orosz befolyás erősödésével számolhatnak. A háborús térségekben a feszültség nem fog csökkenni – Irak, Afganisztán Irán, Észak-Afrika és a Közel-Kelet továbbra is a figyelem középpontjában lesz. Kína gazdasági növekedése következtében a világ második legnagyobb hatalmává léphet elő. Összességében megállapítható, hogy a világ az elmúlt években nem lett biztonságosabb és ez a tendencia folytatódik 2011-ben is.

1. BEVEZETÉS

Az új évtized kezdetén a biztonságpolitikában a folyamatosság jellemző, a kilátásokat illetően elsőként célszerű egy hosszabb időszak vizsgálata, ami alatt a 2010–2020 közötti időszakot értem, majd a tendenciák megállapítása után foglalkozom a 2011-es esztendő főbb világpolitikai trendjeivel. Elemzésem alapja elsősorban biztonságpolitikai jellegű, nem mellőzve a gazdasági kérdéseket, ami hajtóereje a politikának is. 2012 választási év lesz az Egyesült Államokban, Oroszországban és Kínában, következőképpen 2011 eseményeire ez mindenképpen hatást gyakorol. A 2011-ben kezdődött észak-afrikai és közel-keleti változások mindenképpen az év figyelemre méltó eseményei közé tartoznak, de nem mellőzhetjük azt sem, hogy az Egyesült Államok harcoló erőit a tervek szerint idén teljes mértékben kivonja Irakból. Ha ez megtörténik, a regionális erőegyensúly megbomlik, nem kétséges, hogy Irán javára. Erősen feltételezhető, hogy a körülmények kedvező alakítása érdekében az amerikai adminisztráció valamilyen formában tárgyalásokat kezdeményez Iránnal.

2. AZ ÉVTIZED FŐBB TRENDJEI A RÉGIÓK, ILLETVE A FONTOSABB ÁLLAMOK ESETÉBEN

A világ vezető állama helyzetének elemzéséből megállapítható, hogy az Egyesült Államokra is hatást gyakorol az a tény, hogy több mint száz esztendeje a világ gazdaságilag és katonailag legerősebb állama és nagy valószínűséggel – ha nem is korlátlan mértékben – a következő évtizedben az is marad. Az Egyesült Államok a második világháború óta a negyedik gazdasági válságban van. Valamennyi korábbi válság recesszióval járt, ami növekedéssel zárult és nincs semmi okunk azt feltételezni, hogy a jelenlegi válságnak ne lenne olyan hatása, mint a korábbiaknak. Ennek jelei az Egye-

sült Államokban már megmutatkoznak. Az Egyesült Államok előtt álló kihívásokkal azért célszerű alaposabban foglalkozni, mert jelentős hatást gyakorol a NATO-ra és az Európai Unióra is, utóbbi esetben még akkor is, ha az EU-nak nyilvánvalóan megvannak a partikuláris érdekei.

Az előttünk álló évtizedben az Egyesült Államok agresszív politikáján módosítani fog és inkább regionális egyensúlyteremtő szerepet kíván betölteni. Ezt a politikát azonban csak akkor változtatja meg, ha közvetlen nemzetbiztonsági helyzete megköveteli. A kevésbé agresszív politika nem jelent befelé fordulást, inkább az egyensúly fenntartását szolgálja, illetve azt az irányváltást, ami Obama elnökké választásával bekövetkezett. Jóllehet 2012 novemberében elnökválasztás lesz az USA-ban, most még korai értékelni az Obama-adminisztráció tevékenységét.

A 2011-ben elfogadott nemzeti katonai stratégia a polgári irányítású külpolitika folyamatossága érdekében meghatározónak tartja, hogy az Egyesült Államok a rendkívül komplex stratégiai környezetben megtartsa katonai vezető szerepét. Elsődleges prioritásként kezelik az amerikai nép, a terület és a mindennapi élet biztonságának garantálását. A védelmi költségvetést teljes egészében a fenti céloknak rendelik alá. A stratégia a következő évek kihívásait az alábbiakban összegzi:

- Az Egyesült Államok nemzetközi kapcsolatainak alakítását a jelenlegi világrendben meghatározza a diplomáciai, katonai és gazdasági érdeken alapuló kapcsolatrendszer, amely fontosabb, mint a szigorú értelemben felfogott biztonsági természetű, blokkok közötti versengés. Nacionalista politikát folytató, globális és regionális hatalmak jelennek meg, különös tekintettel az ázsiai térségre, míg a Közel-Keleten regionális hatalmak előretörésének lehetünk szemtanúi. Az említett változások kétségkívül hatással vannak a regionális stabilitásra.
- 2025-ig a világ lakossága várhatóan 1,2 milliárd fővel növekszik, a legnagyobb változással a fejlődő világban találkozhatunk. Az emberek többsége városban kíván lakni, ennek összes előnyével és hátrányával együtt. Ezzel párhuzamosan Európában, Afrikában és Ázsia egy részén a lakosság száma csökken. A növekvő létszámú népesség fogyasztóként, ugyanakkor termékeivel is megjelenik a világ számos részén. A lakosság létszámának növekedése, a klímaváltozás következményei (különös tekintettel a vízhiányra) komoly kihívást jelentenek azon államok számára, amelyek egyébként is gazdasági nehézségekkel küszködnek.
- Bár az Egyesült Államok gazdasági nagyhatalom marad, a költségvetési hiány értékelésük szerint nemzetbiztonsági kockázatot jelent.
- Kína folyamatos gazdasági növekedése és ezzel együtt haditechnikai képességeinek rohamos javulása nemcsak a régióban, hanem messze azon túl is komoly kihívást jelent. Ázsiában a gazdasági fejlődés következtében más államok is növekvő képességekre tesznek szert. A NATO-tagállamok esetében ugyanakkor (még akkor is, ha a NATO jelenleg a legerősebb katonai szövetség) a belső gazdasági megszorítások miatt csökkenő katonai kiadásokkal kell számolni. A szövetségnek ennek következtében azzal kell számolnia, hogy nem minden nemzet teljesíti a kollektív védelemhez előírt hozzájárulását.
- A legnagyobb kihívást továbbra is a tömegpusztító eszközök proliferációja, a terrorizmus különböző megjelenési formái és a kettő esetleges keveredése jelenti. Ázsiában Észak-Korea nukleáris képessége, a hatalomváltás körülményei és különösen a proliferáció lehetősége regionális kockázatot hordoz magában.

Egy nukleáris Irán olyan folyamatot indíthat el a Közel-Keleten, amely más államokat is arra készíthet, hogy tömegpusztító eszköz birtoklására tegyenek szert, illetve növeljék hagyományos katonai képességeiket.

- Különböző államokat egyaránt veszélyeztetnek a közös területek (tengerek, levegő, víz) használatára irányuló törekvések, különösen akkor, ha ezek a tevékenységek olyan célokat szolgálnak, mint a kiberbűnözés és az új rakéta-technológiák. Az USA értékelése főként a kiberbűnözés elterjedését emeli ki, amelynek ellenőrzése rendkívül nehéz.
- A nem állami tényezők térnyerése azokon a területeken veszélyes, ahol működésképtelen, vagy gyengén működő államok vannak. Az ilyen államok (főként Afrikában és a Közel-Keleten) szabad és ellenőrizhetetlen lehetőséget biztosítanak terroristáknak, tengeri kalózkodóknak, a szervezett bűnözéshez kötődő elemeknek a jogállam aláásására, jogellenes tevékenységek végrehajtására, összességében a stabilitás gyengítésére.

Európára továbbra is hatást gyakorolnak a demográfiai problémák összetevői és az európai intézmények kialakításának nehézségei. A demográfiai problémák – főként Észak-Afrikából és Törökországból, illetve a Távol-Keletről kiinduló migráció – több irányú hatást gyakorolnak, ami munkaerő oldalról és kulturális összefüggésekben jelentkezik. A jelzett problémák markáns módon főként Franciaországban, Németországban és Olaszországban tapasztalhatók. Az észak-afrikai és a közel-keleti változások hatását még nehéz prognosztizálni, azonban az eddigi történések alapján megállapítható, hogy több évre (évtizedre) kiható folyamatról van szó, amit a déli szomszédság miatt Európának kezelnie kell. Az Egyesült Államok térségbeli politikájának kudarca miatt nagy lehetőségei lennének az EU-nak, nemcsak biztonsági, hanem gazdasági vonalon is. Ha ezt az unió kihagyja, óriási hibát követ el.

A gazdasági és szociális problémák mély megosztottságot idéznek elő a francia-német blokk csatlakozó területein. Nyugat-Európa az 50-es évek óta stabil gazdasága és szociális biztonsága ellentéteket szül a hasonló demográfiai problémákkal, de lényegesen rosszabb gazdasági feltételek között működő országokkal, mint például Görögország, Spanyolország, Portugália, vagy Írország. Az ellentétek oka a nacionalista mozgalmak megnyilvánulása mindkét említett relációban.

A volt szovjet blokkhoz tartozó országok sokkal komplexebb helyzettel állnak szemben. A demográfiai problémák hasonlóak, mint Nyugat-Európában, de nem olyan módon jelentkezik a migráció, mint Nyugaton. A szociális és gazdasági rendszerek nem annyira megkövesedettek, mint Nyugaton, a rugalmasabb feltételek miatt könnyebb a változtatás. Az európai demográfiai eltérések komoly megpróbáltatás elé állítják az Európai Uniót, amely csak akkor képes ezek „kezelésére”, ha az intézményi reformok bevalnak. A multinacionális és nemzeti megoldások komoly ellentéteket okozhatnak az európai államok között, ezért kapcsolataik nem tekintendők stabilnak és nehéz megjósolni a jövőt ezen a területen.

Oroszország, FÁK-térség. Az oroszok az előttünk álló évtizedben etnikai feszültségekkel és demográfiai hanyatlással számolhatnak. Oroszország ezen a területen stabilizálni kívánja önmagát. Demográfiai gondjai enyhítésére fel fogja használni a FÁK-térséget, amivel kapcsolatban az integráció erősítését tűzi ki célul. Ezen kívül túl kíván lépni a puszta nyersanyagexporton és inkább árut szeretne exportálni, aminek természetesen demográfiai vonatkozásai sem elhanyagolhatók. Ebben főként a FÁK-

térséget kívánja bevonni, ami nem kevés feszültséggel fog járni. Oroszország fő aggodalma az észak-európai Alföld, ami hagyományosan katonai felvonulási terület Oroszország ellen. A Közép-Európára gyakorolt (nem katonai természetű) orosz nyomás oka főként ez, különösen akkor, ha a térség viszonylagos instabilitását is hozzászámoljuk.

Közel-Kelet. A dzsihadista háború az évtizedben várhatóan lecsillapul. Ez nem jelenti azt, hogy az iszlám militánsok tevékenységüket beszüntetik. A támadások és a támadási kísérletek folytatódni fognak és esetenként sikerrel is járnak. Várhatóan 2020-ra a két nagy háború (Irak, Afganisztán) befejeződik. Az évtized végére az iráni helyzet is ellenőrizhetővé válik, hogy ez egy katonai megoldás, Irán elszigetelése, esetleg politikai változások révén történik-e, az nehezen jósolható meg. A politikai változások alatt rendszerváltást is értek, ami ma a közel-keleti események alapján néhány ország esetében elképzelhető, de semmiképpen nem rövid távon. Irak, Afganisztán és Irán fontos kérdés marad 2011-ben is.

Két meghatározó jelentőséggel bíró országot kell a térségben kiemelni. Az egyik Törökország, amely regionális hatalomként egyre inkább előtérbe kerül. Törökország regionális szerepének erősödése fontos az Egyesült Államok dzsihad-ellenes tevékenysége és Irán átalakulása szempontjából. A Mediterrán térség és Irán jövőjének alakulásában nagy szerepe van Törökországnak, de vitathatatlan hatással van Közép-Ázsiára és a Kaukázusra is. Mint feljövő középhatalom Törökország rengeteg belső problémával küzd, hogy csak az Atatürk-hagyományok és az iszlám tradíciók mély szakadékát említsem. Törökországnak felemelkedéséhez olcsó munkaerőre és piacokra van szüksége. Ez hatást gyakorol a térség másik fontos államára, Egyiptomra, illetve egyéb regionális szereplőkre. Az egyéb szereplők között Izraelt szeretném kiemelni, amely igyekszik egyensúlyt teremteni az erős Törökország és a feljövőben lévő Egyiptom között. A gázai háború miatt a török–izraeli kapcsolatok drasztikusan megromlottak, aminek látványos javulásával az elkövetkező években nem számolhatunk. A 2011-es törökországi választások várhatóan nem fognak mélyreható változásokat okozni, az Igazság és Fejlődés Pártja győzelme prognosztizálható. Törökország példakép lehet a formálódó Egyiptom számára is.

Az Egyesült Államok, amely igyekszik visszavonulni a térségből – legalábbis katonailag – örömmel venné az izraeli–török–egyiptomi egyensúly kialakulását. Emellett azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az iszlám radikális mozgalmak ebben a folyamatban ellenérdekelték és nem pártfogolják Izrael, Egyiptom és Törökország együttműködését. Az Egyesült Államok szívesen adná át a hatalmat és a felelősséget, ellenőrző szerepét inkább fegyverek eladásával, gazdasági ösztönzéssel, esetleg büntetéssel érvényesítené. Ha ez megvalósulna, akkor az első világháborútól számítva első alkalommal kerülne sor arra, hogy a térség saját magát tartaná egyensúlyban.

Az Öböl-térség legnagyobb katonai hatalma az Egyesült Államok után Irán. Nagy valószínűséggel elkerülhetetlenül számolni kell egy nukleáris Iránnal, de ha erre nem kerül sor, akkor is a térség legnagyobb konvencionális erejével rendelkezik. Ha az Egyesült Államok a terveknek megfelelően 2011-ben kivonja harcoló erőit Irakból, akkor ez két változást mindenképpen okozni fog: Irak iráni uralom alá kerül, illetve az Öböl-térség államai igyekeznek az új erőviszonyhoz alkalmazkodni, ezáltal közeledni Iránhoz. Ha viszont nem kerül sor az amerikai erők kivonására, akkor Irakban gerillatevékenységre kell számítani, főként az amerikaiak és az őket kiszolgáló irakiak ellen. Ez pedig mindenképpen hatással lesz az amerikai választási kampányra.

A jelenlegi közel-keleti helyzet alapján prognosztizálható, hogy halasztást szenved az amerikai erők kivonása, különösen akkor, ha a tüntetések Irakot is elérik.

Még jelenleg kevésbé értékelhető a közel-keleti változások mélysége, de az eddigi események elemzése már néhány következtetés levonását lehetővé teszi. Nem kétséges, hogy az Egyesült Államok sikertelen közel-keleti fellépése miatt (Irak, Afganisztán, palesztin–izraeli konfliktus) az ország imázsa a Közel-Keleten erősen megromlott, kijavításához hosszú évekre és más politikára van szükség. Nem ez okozta a mára már több országban megnyilvánuló elégedetlenséget, hanem a szegénység, a munkanélküliség, a korrupt vezetés, a vezetők és a lakosság közötti mérhetetlen különbség, de hozzájárul az információs technológia elterjedése is. A folyamat vége ma még nehezen prognosztizálható, az viszont biztosra vehető, hogy egy több éves átmeneti időszak következik, amely stratégiaváltást követel a nemzetközi közösségtől. Más kezelést igényel az iszlám vonal előretörése, amelyen belül különösen a radikális szervezetek igényelnek különös figyelmet, míg a politikai vonalon a Nyugat által támogatott rendszerek összeomolhatnak, megnőhet az olaj ára és számos olyan esemény fordulhat elő, amelynek következményei kiszámíthatatlanok. Nyugatbarát szunnita rendszerek összeomlása Irán malmára hajtja a vizet, legalábbis átmenetileg mindenképpen. Irán és Törökország is példaként szolgálhat az arab rendszerek számára. Török, vagy iráni ihletésű pániszlám eszmék megjelenhetnek az újjászülető Közel-Keleten. Iránhoz közel álló szervezetek, például a Hezbollah, kifejthetik tevékenységüket Afrikában és a dél-amerikai országokban is, amelyek már most is jelen vannak, így akár kétfrontos harcot indíthatnak. Olyan szunnita országok, amelyek a közel-keleti békefolyamatot támogatták és egyben befogadói szélsőséges szervezeteknek (Hamasz, Hezbollah), inkább saját belső problémáikkal lesznek elfoglalva, kisebb figyelmet fordítanak az említett szervezetek tevékenységére, ami a békefolyamatot és az amerikai politika térségbeli érvényesülését akadályozhatja. Már a tanulmány elkészítésekor is érzékelhető, hogy az iráni média igyekszik szorosán követni az eseményeket és ösztönzi a tüntetéseket azokban az országokban, ahol síita kisebbség él. Az iráni vezetés az arab államokban megnyilvánuló folyamatokat „iszlám ébredésnek minősíti az arab világban a despota rendszerek ellen, amelyek a Khomeini által indított iszlám forradalom árulói”. Jóllehet a folytatás még nem ismert, az viszont megállapítható, hogy az elindult események különböző intenzitással hosszú távon fognak érvényesülni, Irán geopolitikai státuszának erősödéséhez pedig mindenképpen hozzájárulnak.

Kelet-Ázsia. Kína a gazdaság növekedését – úgy, mint korábban Japán és más kelet-ázsiai ország tette – a befektetett tőke megtérülési rátájához és a pénzügyi egyensúlyhoz köti. Ennek során szociális és politikai feszültségek keletkeznek, így Kína négyes szorításban van. Először is a mindent előtérbe helyező, foglalkoztatáson alapuló modell nem tartható fenn. A kínai modell csak akkor működik, ha a nyugati lakosság növekvő volumenű kínai terméket fogyaszt, amit az egyébként csökkenő létszámú lakossági nem garantál, legalábbis Európa esetében. A modell olcsó munkaerőt, tőkét és termékeket követel. 2020-ra viszont a korábbi születésszabályozások miatt a lakosság Kínában is előregszik, ugyanúgy, mint az Egyesült Államokban, vagy Európában. A következmény pedig a képzett munkaerő hiánya lesz 2020-ra. Belső feszültségek is töréshez vezetnek a rendszerben, ugyanis Kínában több mint egymilliárd háztartásban élnek kevesebb mint évi 2000 dollárból (ebből 600 millióan ezer dollár alatt).

Japán a növekedés helyett a teljes foglalkoztatásra és a szociális stabilitásra törekedett. Ez tartósan nem folytatható és a lehetőség a kínai modell követését prognosztizálja. A lakosság csökken, ugyanakkor a bevándorlásnak nincs hagyománya Japánban. Külföldi terjeszkedés esetén ellentétek alakulhatnak ki Kínával. A jövőt ennek az ellentmondásnak feloldási kényszere fogja meghatározni.

Dél-Ázsia. India a megvalósíthatatlan lehetőségek hazája és az is marad a 2010-es években. A növekedés mindenképpen prognosztizálható, de a belső korlátok (infrastruktúra hiánya, szabályozatlanság, ugyanakkor bürokrácia) ezt akadályozhatják. Pakisztán összeomlását külső hatalmak akadályozhatják meg, a stabilitás belső forrásai pedig nem állnak rendelkezésre.

Latin-Amerika. Összességében fejlődés várható az évtizedben. Brazília, mint a világ 11. legerősebb gazdasági hatalma a térség mozgatórugója szerepben megmarad, különösen, hogy Argentína gyengül. Mexikó is rohamosan erősödik gazdasági szempontból, még akkor is, ha a források vitathatók. Nem mellőzhető az a tény, hogy a világ 13. legerősebb gazdaságával rendelkezik.

3. 2011 VÁRHATÓ TENDENCIÁI RÉGIÓKÉNT

3.1. ÁLTALÁNOS TENDENCIÁK

Az elmúlt évek vezető témája volt a gazdasági válság. Pénzügyi fejlemények sorozata érintette az Egyesült Államokat és rajta keresztül az egész világot. A válság mindenkit érintett, aki fejlett technológiát akart beszerezni, vagy nyersanyagot eladni.

Két fő tendencia lesz érzékelhető 2011-ben, de azt követően is. Az egyik az orosz hatalmi megerősödés, a másik pedig az a tény, hogy az iraki és afganisztáni háború jelentős mértékben meggyengítette az Egyesült Államok katonai képességét. Az a tény, hogy az Egyesült Államok jelentősen le van kötve Afganisztánban, Oroszország számára lehetőséget kínál arra, hogy a számára kiemelten fontos közeli külföldön azt tegyen, amit akar. Oroszország számára 2010–11 a konszolidáció éve, learatja a gyümölcsöt a korábbi évek munkájának, azaz erősíti befolyását Ukrajnában, Kazahsztánban, Fehéroroszországban, Örményországban, Azerbajdzsánban. Ez a folyamat természetesen nem zárul le 2011-ben.

A Közel-Keleten éleződő válság várható, nem csak az elkezdődött változások miatt, hanem azért is, mert az iráni atomprogram folytatódik, izraeli oldalról úgy értékelik, hogy az veszélyezteti a zsidó állam létét. Nemzetközi erőfeszítések a program megállítására nem lesznek elegendők, de talán arra sem, hogy megakadályozzanak egy izraeli megelőző csapást, ami mindenképpen további térségbeli zűrzavarhoz vezethet, főként az energiaszállítást biztosító Perzsa (Arab)-öbölben. A kérdés pusztán annyi, hogy a válság csak a Perzsa-öbölre korlátozódik-e és csak katonai természetű lesz-e.

Néhány olyan fejlemény, ami nem 2010-ben kezdődött, de mindenképpen érzékelhető lesz 2011-ben is:

- A globális gazdasági válság lassan megszűnik, de következményei érzékelhetőek maradnak (Kína piacszerzési törekvése, európai bankválságok).
- Az amerikai erők afganisztáni kivonulásának bejelentése, amely megváltoztatja a háború lefolyását. A konfliktusban ugyanakkor továbbra is forró pont

Pakisztán, ahová áttérjedhet a konfliktus. A NATO-országok „kétkedő lakosságának” az afganisztáni háborús részvétel okait egyre nehezebb lesz megmagyarázni. Nem egyértelmű az sem, hogy az idei év közepéig sikerül-e megfelelő haladást elérni ahhoz, hogy a céloknak megfelelően a NATO megkezdhesse jelentősebb afganisztáni térségek ellenőrzésének átadását az afgán biztonsági erőknek. Amerikai és NATO-értesülések szerint sok afgánnak meggyőződése, hogy amint az ISAF 2014 után megkezdte afganisztáni harcoló alakulatainak leépítését, elkerülhetetlen lesz a tálibok győzelme.

- Európában a lisszaboni szerződés Németországnak és Franciaországnak vezető szerepet biztosít az Unióban.

3.2. RÉGIÓK ÉS ÁLLAMOK

3.2.1. Európa

Európa 2011-ben gazdasági problémáival és politikai változásaival lesz elfoglalva. Központi szerepet Németország játszik, amely pénzügyi nézeteit igyekszik rákényszeríteni Európa többi államára, de különösen az eurózónára. Kezdeményezései három területet fognak át: szubvenció, adósságcsökkentés és az eurózóna-övezet szigorú pénzügyi szabályainak bevezetése és a végrehajtás megkövetelése. Várható, hogy a német politika több államban ellenérzést fog kiváltani (Görögország, Spanyolország, Írország).

Közép-Európa esetében 2011-ben azzal kell számolni, hogy az Egyesült Államok kevesebb figyelmet fordít a térségre, hiszen a Közel-Keleten lesz elfoglalva. Meghatározó számára az orosz-amerikai viszony, ebből következően a térség biztonsági problémáit inkább az EU kereteiben lesz kénytelen megoldani, ami több állam számára nem elegendő. Felértékelődik a regionális szervezetek szerepe (pl. a visegrádi csoport), míg 2011-ben a közép-európai országok Oroszországhoz fűződő viszonyukat bilaterális keretekben lesznek kénytelenek kezelni.

Mivel az Egyesült Államok főként a Közel-Keleten van elfoglalva, Európának egy erősödő Oroszországgal kell megküzdenie. 2011-et az Európai Unió módosított alapszabálya (Lisszaboni Szerződés) következtében a stabilizálódás jellemzi, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy az Unió két nagyhatalma Németország és Franciaország a fő kérdésekben egyetért, akaratát a többiekre rá tudja kényszeríteni, azok az idők pedig már elmúltak, hogy egy ország meg tudja bénítani az Uniót. Ugyanakkor várhatóan ellentmondás ered abból, hogy nem minden európai uniós állam fogadja el a német-francia dominanciát különösen olyan kérdésekben, mint az energiaellátás, az orosz függőség, vagy az orosz dominancia Ukrajnában. Ez a tendencia elsősorban a Balti-államoknál, Romániánál és Lengyelországnál érezhető.

3.2.2. Közel-Kelet

Irán atomprogramja folytatódik, a nemzetközi közösség képtelen volt megállítani. Izrael állami létének veszélyeztetéseként értékeli a programot, ezért hajlandó egyol-

dalú katonai csapásmérésre is a program késleltetése céljából. Az Egyesült Államok nem akar háborút, de két ok miatt kénytelen részt venni benne. Először azért, mert Izrael nem képes a program leállítására, legfeljebb késleltetésére, mivel nem rendelkezik elegendő eszközzel. Irán - érezve a veszélyt - nemcsak a föld alá rejtette a létesítményeket, hanem az ország különböző szegleteiben helyezte el azokat. Izraelnek amerikai támogatásra van szüksége ahhoz, hogy rendelkezzen megfelelő bunkertörő eszközökkel, de ahhoz is, hogy a hatalmas ország különböző célpontjait elérje. Másodsor azért is szükséges az Egyesült Államok részvétele, mert Irán különböző ellenlépései között szerepelhet a Hormuzi-szoros hajóforgalmának megakadályozása, amely súlyosan érinti a világ energiaellátását (nem beszélve a várható drasztikus olajár-emelkedésről). Az amerikai részvétel megnövelné a siker esélyét az iráni atomprogram leállításában, de rendelkezésre áll az a képesség is, amellyel felszabadítható a Hormuzi-szoros. Az Egyesült Államoknak sokkal fontosabb azonban Irak és Afganisztán. Izrael sürgeti az amerikai fellépést, míg Oroszország bátorítja Iránt. Ma nem áll rendelkezésre elegendő adat arra vonatkozóan, hogy lesz-e újabb háború a Közel-Keleten, de 2011-ben folytatódik az a tendencia, hogy Irán nem hagy fel az atomprogrammal, Izrael sürgeti a katonai akciót, Oroszország biztatja Iránt, az Egyesült Államok pedig igyekszik eltolni a katonai fellépés idejét.

Törökország geopolitikai, gazdasági és demográfiai helyzetének megfelelő státuszt akar kivívni magának. Belpolitikai gondjai megmaradnak 2011-ben is. Az esetleges amerikai-iráni katonai konfliktus befolyásolására nem rendelkezik képességgel, ezért inkább ki akar maradni belőle minden formában. Ugyanígy nem kíván Törökország részt venni az orosz-kaukázusi konfliktusokban sem, mert nem akarja elveszíteni az elmúlt években szerzett jó pozícióját. A válságkörzeteken belül két területre koncentrálnak: Nyugat-Balkán, nevezetesen Bosznia-Hercegovina, ahol kedvező pozícióval rendelkezik és Irak, ahonnan az amerikaiak esetleg megkezdik a kivonulást.

Irakban az amerikai kivonulás tesztként fog szolgálni arra, hogy képesek lesznek-e együttműködni az iraki frakciók. De egy másik tesztnek is tanúi lehetünk 2011-ben, ami Irán megnyilvánulásában jut kifejezésre egy iraki amerikai kivonulás esetén.

3.2.3. Dél-Ázsia

A 2011. év az Egyesült Államok új afgán stratégiájának alkalmazását prognosztizálja. A doktrína szerint az amerikai jelenlétet 70 ezer főről 100 ezer főre emelték azzal a céllal, hogy megtörjék a tálib frakciók ellenállását és kiképezzék az afgán erőket. Úgy tűnik, hogy 2011-et is ennek a doktrínának az érvényesülése tölti ki, de a cél megvalósulása nagy valószínűséggel nem fog bekövetkezni. Oka az, hogy a tálibok gerilla erő, amelyek nem fognak közvetlenül harcba bocsátkozni. A tálibok kettős tevékenységet folytatnak: egyrészt megakadályozzák, hogy a koalíciós erők letörjék a mozgalmat, másrészt fellépnek az al-Kaida ellen, hogy a terrororganizáció ne használja őket saját céljai megvalósítására. Céljaik érdekében a belső egység, vagy legalábbis konszolidáció megvalósítására törekszenek. Ezzel szemben a háború inkább Pakisztánt érinti, ahol a kormány abba a helyzetbe kerülhet, hogy szakít az Egyesült Államokkal és a dzsiháddal. Az al-Kaida vezetése nem Afganisztánban, hanem Pakisztánban van, az őket és a dzsihádistákat ért, pilóta nélküli eszközökkel végre-

hajtott folyamatos támadások oda vezethetnek, hogy a lakosságot – amely egyébként sem Amerika-barát – még inkább az Egyesült Államok és szövetségesei ellen hangolja. Az amerikai katonai erők pakisztáni művelete négy szempontból aggályos:

1. Pakisztánnak semlegesítenie kell az amerikai sikertelenségeket, ami nyilvánvalóan úgy oldható meg, hogy a haderőt beveti a felkelők ellen. Ennek következménye az lesz, hogy a ma még semlegesen viselkedő pakisztáni militánsok a kormányerők ellen fordulnak, ami a támadások számának emelkedését hozza magával.

2. A pakisztáni kormánynak meg kell találnia a módját annak, hogy ne szakadjanak meg a bilaterális kapcsolatok. Ennek egyik módja lehet, hogy hozzájárul a szövetséges erők Pakisztánon áthaladó utánpótlási szállítmányainak korlátozott támadásokkal történő megzavarásához, ami üzenetként fogható fel az Egyesült Államok irányában, hogy veszélybe kerülhetnek az afganisztáni erőfeszítések, ha túlzott nyomást gyakorol Pakisztánra. Ez a módszer azonban csak igen korlátozott módon valósítható meg, hiszen a pakisztáni függőség az Egyesült Államoktól nagy, ami India miatt stratégiai fontosságú, az egyensúly fenntartása érdekében. Az ellentmondás feloldható oly módon is, ha Pakisztán a militáns csoportokra vonatkozóan minél több információt ad át az Egyesült Államoknak, de ennek is megvannak a korlátai.

3. A megnövelt amerikai csapatlétszám nagyobb ellátást igényel, amelynek megvalósítása során a legegyszerűbb útvonal Pakisztánon át vezet. A pakisztáni útvonal használata és főként annak biztonsága nagyobb nyomásgyakorlást követel az Egyesült Államoktól. A másik egyetlen lehetséges szárazföldi utánpótlás északi irányból valósítható meg, amelyhez viszont Oroszországnak kell engedményeket tennie.

4. Komoly dzsihadista érdek mutatkozik abban, hogy nagyobb támadást hajtsanak végre India ellen, annak érdekében, hogy konfliktust generáljanak India és Pakisztán között. A viszony megromlása azzal járhat, hogy újabb pakisztáni katonai erőket kell átcsoportosítani az indiai határra. A mumbai támadás óta a hírszerzési együttműködés a terrorista csoportokra vonatkozóan intenzívebbé vált India és az Egyesült Államok között, de ez nem zárja ki egy nagyobb támadás végrehajtását.

3.2.4. Oroszország

2011-ben már kijelenthető, hogy Oroszország befejezte a közel-külföldi térség stabilizálását, ezen kívül erősödött az állam szerepe, ami egy hosszabb folyamat eredménye. Több nyugati országgal írt alá megállapodást, kicsit kettős játékot követve, ahol gazdasági érdeke megköveteli, ott megállapodásokat ír alá, de egyben igyekszik is ezeket az államokat nyomás alatt tartani, főként politikai okokból. Kapcsolata az Egyesült Államokkal a legkomplexebb, kihasználja azt a helyzetet, hogy az Egyesült Államok elkötelezett a Közel-Keleten és Dél-Ázsiában. Az európai államok közül Németországgal van a legaktívabb kapcsolata, amely politikai, gazdasági és pénzügyi területre terjed ki. A FÁK-térségben 2010-ben sikerült konszolidált és ellenőrzött viszonyt kialakítania Fehéroroszországgal, Ukrajnával, Kazahsztánnal és Kirgizisztánnal, de erősítette befolyását Örményországban és Tádzsikisztánban is. Három területen azonban nem sikerült befolyást szerezni: Moldovában, a Kaukázusban és a Balti térségben. Moldovával és Grúziával a kapcsolat rendezése még nagy valószínűséggel hosszabb időt fog igénybe venni, a Balti országok esetében azonban úgy tűnik javul

a viszony. Oroszország tudomásul vette, hogy ezen államok NATO és EU elkötelezettségén nem tud változtatni, de politikai, gazdasági, pénzügyi és szociális területen igyekszik kapcsolatait javítani. A három ország közül legjobb a kapcsolata Lettországgal, míg Litvánia és Észtország esetében az eredmények szerényebbek.

Az orosz belpolitikában 2011 végén elkezdődik a felkészülés a parlamenti választásokra, de legalább ilyen hangsúlyt helyeznek a 2012-es elnökválasztásra való felkészülésre is. Ma még korai annak előrejelzése, hogy Putyin indul-e az elnöki pozícióért, az eddigi személycserék azonban mindenképpen azt jelzik, hogy Putyin képes lesz Oroszország ellenőrzés alatt tartására. Hatalmának stabilizálása érdekében Putyin 2010-ben személyi változásokat hajtott végre a biztonsági szolgálatoknál, a haderőnél és a kiemelt fontosságú gazdasági területeken.

2011-ben négy közép-ázsiai országban potenciális instabilitás jelei mutathatók ki, ami esetleg válság kirobbanásával fenyegethet. Kazahsztánban és Üzbegisztánban hatalmi (örökösödési) válsággal számolhatunk, míg Kirgizisztánban és Tádzsikisztánban etnikai és vallási zavargások keletkezhetnek. Utóbbi erősíthetik azok a militánsok, aki az elmúlt években afganisztáni tapasztalatra tettek szert és visszatértek az érintett országokba. Mindkét állam Oroszországhoz fordult segítségért, hogy stabilizálja belső biztonsági helyzetét. Az orosz reakció várhatóan az lesz, hogy erősíti katonai jelenlétét a térségben, de óvakodik attól, hogy a konfliktusba közvetlenül beavatkozzon.

3.2.5. Kelet Ázsia

2011-ben nagy kérdés lesz, hogy Kínában mennyire lassul a gazdasági fejlődés. Ehhez még hozzájárul az is, hogy 2012-ben az állami és politikai vezetésben generációváltás várható. Az ország exportja a 2009-es mélyponthoz képest 2010-ben javult, de 2011-ben újabb csökkenéssel számolnak. A bérek és az energiaárak növekednek, a munkások jobb munkafeltételeket és magasabb fizetést követelnek. Mivel azonban az amerikai piacon több árut tud Kína eladni, 2011-ben nem várható az export összeomlása. Az állam él a gazdaság ösztönzésének politikájával, különös tekintettel a banki kölcsönök támogatására, az elégedetlenségek kezelésére szociálpolitikai intézkedéseket hoznak, az árakat pedig ellenőrzik.

A haderő képességének fejlesztésére komoly gondot fordítanak, a kiberterrorizmus megakadályozását kiemelten kezelik.

Észak-Korea 2010-ben gyakran szerepelt a nemzetközi feszültségek listáján. A dél-koreai hajó elsüllyesztése, a Dél-Koreához tartozó sziget elleni támadás arra enged következtetni, hogy a vezetés igyekszik felhívni magára a figyelmet, a két ország kapcsolata pedig látványosan romlott. Ebből az következik, hogy az utódlás mellett az ország vezetése úgy értékelte a helyzetet, hogy a nukleáris és rakétafejlesztések nem elegendők ahhoz, hogy az Egyesült Államokat és Dél-Koreát a tárgyalások folytatására és engedmények megtételére késztesse. Úgy tűnik, az észak-koreai vezetés belpolitikai szempontból jól kalkulált, mert nem érzékelhető belső ellenállás Kim Dzsong Il utódlásában. Az Egyesült Államok nem kíván mélyen beavatkozni a térség politikájába és ösztönzi, hogy a regionális hatalmak (Japán, Ausztrália, Dél-Korea és India) koordinálja a biztonságpolitikai lépéseket. Ezzel egy időben igyekszik partneri

kapcsolatokat kiépíteni Vietnammal, Indonéziával és a térség multilaterális csoportjaival, mint az Ázsiai Csúccsal és a Dél-ázsiai Nemzetek Szervezetével.

3.2.6. *Latin-Amerika*

Gazdasági hanyatlás, ellenőrizhetetlen korrupció és politikai bizonytalanság jellemzi Venezuelát, egyben Hugo Chavez igyekszik autoriter hatalmát erősíteni. Külpolitikában a venezuelai kormány növeli kapcsolatát szövetségeseivel, Kínával, Kubával, kevésbé Iránnal és Oroszországgal. A venezuelai kormány és gazdaság fenntarthatósága felmerülhet, de az elnök hatalma addig biztosított, ameddig ezt az olajforrások lehetővé teszik. Kuba 2011 márciusában fél millió állami munkavállalót csoportosít át a magánszférába, ami a munkaerő 10 százalékát jelenti. A jelek arra engednek következtetni, hogy politikai konszenzus alakult ki a reformokról Fidel és Raul Castro között, különösen az állami terhek enyhítésére és a gazdasági kilátástalanság kezelésére. Várhatóan ebben az évben Kuba politikai üzenetet küld a külvilág felé a külföldi beruházások növelése érdekében. Brazília is a belső fejlesztésekre összpontosít 2011-ben. Mexikóban ez az év kritikus lesz az uralkodó Nemzeti Akció Párt (PAN) szempontjából, hiszen 2012-ben választások lesznek. A logika azt diktálja, hogy a PAN legyőzi a Forradalmi Intézményi Pártot, ebben az esetben a kartellek közötti versengések kordában tarthatók.

3.2.7. *Afrika szubszaharai régiója*

A térség kiemelkedő eseménye volt 2011 elején Dél-Szudán függetlenségéről szóló népszavazás, a függetlenség kikiáltása azonban csak júliusban várható. A déli területen élők tisztában vannak vele, hogy Khartumot ki kell engesztelni, ennek egyedüli módja az olajbevételek megosztása. Az északi és a déli kormány a határvidéken magas szintű katonai készenléteket fog bevezetni, kisebb összetűzésekkel, provokációkkal számolni kell. Az Afrikai Unió somáliai misszióját (AMISOM) néhány ezer fővel meg fogják erősíteni, így létszáma eléri a 8 000 főt.

3.3. GAZDASÁGI TENDENCIÁK

Az Egyesült Államokban 2011-ben mérsékelt gazdasági növekedéssel számolnak. Más, nagy gazdasági képességgel rendelkező országokhoz hasonlóan a fogyasztás fontos mutatóként szolgál. A 10 trillió dollár körülbelül a világ fogyasztásának felét teszi ki. Összehasonlításként: a BRIC államok (Brazília, Oroszország, India, Kína) ennek körülbelül harmadát fogyasztják. A gazdasági mutatók lassú javulást mutatnak, kevésbé állapítható meg ez a munkanélküliségről. Mindez nem mondható el a világ egyéb régióiról.

Európa strukturális problémákkal küzd. Az euró körüli viták uralni fogják 2011-et, a német elgondolás megvalósítása a stabil euróról ellentéteket szül a tagállamok között, különös tekintettel a dél-európai államokra.

Ázsiában a helyzet nem sokat változott, Japán költségvetési deficittel küzd, a fogyasztás csökkenésével kell számolni. Lényeges azonban, hogy a japán gazdasági problémák az országon belül maradnak, kevésbé érintik a régiót. Kínában is inflációs jelek mutatkoznak, kérdés, hogy szociális intézkedésekkel ez mennyire kezelhető.

Összességében megállapítható, hogy a világ az elmúlt években nem lett biztonságosabb és ez a tendencia folytatódik 2011-ben is.

IRODALOM

- Cordesman, Anthony (2010): *The New „War on Terrorism”*. Center for Strategic and International Studies. <http://csis.org/publication/new-war-terrorism> (letöltve 2010. január 24.)
- Council on Foreign Relations (2011): *The National Military Strategy of the United States of America 2011*. <http://www.cfr.org/defense-strategy/national-military-strategy-united-states-america-2011/p24045> (letöltve: 2011. február 8.)
- Nelson, Rick (2010): *Homegrown Terrorism Fact Sheet*. Center for Strategic and International Studies. <http://csis.org/publication/homegrown-terrorism-fact-sheet> (letöltve 2010. január 24.)
- Shane, Scott (2009): New Incidents Test Immunity to Terrorism on U.S. Soil. *New York Times*, Dec. 12, 2009
- STRATFOR (2010): *Decade Forecast 2010–2020*. http://www.stratfor.com/forecast/20100120_decade_forecast_20102020 (letöltve 2010. január 23.)
- STRATFOR (2010): *Annual Forecast*. http://www.stratfor.com/forecast/20100101_annual_forecast_2010 (letöltve 2010. január 24.)
- STRATFOR (2011): *Annual Forecast 2011*. <http://www.stratfor.com/memberships/179441/forecast/20110107-annual-forecast-2011> (letöltve 2011. március 11.)